

Vägledning vid upphandling av sten och bedömning av likvärdig sten

Inledning

Denna PM är framtagen i syfte att skapa en översiktlig vägledning vid upphandling av sten och bedömning av likvärdig sten. PM:en innehåller exempel på hur krav eller bedömningsgrunder avseende upphandlingsföremålet kan uppställas i upphandlingsprocessen. Kom ihåg att denna PM är generellt utformad och måste anpassas för den specifika upphandlingen.

Offentlig upphandling

- Vid upphandling av sten, för t.ex. markanläggning, kan krav uppställas på *anbudsgivaren* respektive *upphandlingsföremålet* (stenen). Även i anbudsutvärderingen kan relevanta bedömningsgrunder rörande upphandlingsföremålet uppställas, t.ex. avseende kvalitet eller livscykelkostnad.
- Krav som ovillkorligen måste uppfyllas i upphandlingen ska utformas som obligatoriska krav, s.k. skall-krav. OBS! Bristande uppfyllande av skall-krav innebär enligt stensäker huvudregel (Se Högsta förvaltningsdomstolens avgörande i HFD 2016 ref. 37) att anbudsgivarens anbud inte får utvärderas. Skall-krav är således obligatoriska krav och måste därför upprätthållas strikt enligt deras ordalydelse
- Kraven ska vara tydligt utformade och ska i allra möjligaste mån utformas utifrån objektiva mätbara och kontrollerbara kriterier.
- Endast i undantagsfall får hänvisning till *typ* av sten eller *ursprung* göras, vilket då ska följas av orden "*eller likvärdigt*". Likvärdighetsbedömningen får uteslutande göras utifrån uppställda krav i upphandlingen.
- Utvärderingsmodellen i en upphandling ska anpassas till det specifika upphandlingsföremålet och vikt ska läggas vid att ta fram tilldelningskriterier som säkerställer att den upphandlande myndigheten får den produkt som är bäst för ändamålet. Tilldelningskriterierna ska vara formulerade på ett sådant sätt att alla rimligt informerade och normalt omsorgsfulla anbudsgivare kan tolka kriterierna på samma sätt. Kriterierna kan inte frångås, vilket innebär att andra kriterier än de som angivits inte kan tillämpas.

Krav på anbudsgivaren

- 13 kap. LOU¹ - Uteslutning av leverantörer
 - 3 § - Åsidosatt miljö-, social- eller arbetsrättsliga skyldigheter
 - Exempel: En beställare kan i förfrågningsunderlaget uppställa som uteslutningsgrund att leverantörer som åsidosatt sina t.ex. miljö- eller arbetsrättsliga skyldigheter utesluts i upphandlingen. En sådan uteslutningsgrund kan uppställas i syfte att utesluta leverantörer som åsidosätter sina miljö- eller arbetsrättsliga skyldigheter i sin stenproduktion.

- 14 kap. LOU – Kvalificering
 - 5 § - Teknisk och yrkesmässig kapacitet (personalresurser och tekniska resurser samt erfarenhet)
 - Utredning enligt 15 kap. 11 § - t.ex. p. 5 leveranskedja och spårningssystem
 - Exempel: En beställare kan i förfrågningsunderlaget uppställa krav på leverantörs tekniska kapacitet i form av spårbarhet och får begära utredning i form av information om de system för hantering av leveranskedjan och spårningssystem som leverantören kan komma att tillämpa vid fullgörande av kontraktet. Ett sådant krav kan uppställas i syfte att säkerställa leveranskedjan och det av leverantören angivna stenbrottet.

Krav på upphandlingsföremålet

- 9 kap. LOU - Tekniska krav → teknisk specifikation
 - 1 § - Processen eller metoden att producera
 - 3 § - Prestanda- eller funktionskrav → 7 § - acceptera likvärdiga lösningar
 - 5 § - Tekniska specifikationer får kombinera prestanda- och funktionskrav med standarder och bedömningar
 - 6 § - Huvudregeln är att hänvisning inte får ske till t.ex. fabrikat, ursprung, typ eller tillverkning. I undantagsfall kan hänvisning accepteras om det motiveras av upphandlingsföremålet eller om det annars inte går att beskriva det som ska anskaffas tillräckligt tydligt. Sådant hänvisning ska följas av orden "*eller likvärdigt*".
 - Exempel: En beställare kan i förfrågningsunderlaget bl.a. uppställa krav på upphandlingsföremålet i form av processen eller metoden att producera eller i form av prestanda- eller funktionskrav. Beställaren bör upprätta en kravspecifikation med transparenta, mätbara och kontrollerbara krav på upphandlingsföremålet, utifrån grundpelarna om **hållbarhet**, **funktion** och **estetik**, detta utvecklas nedan.

¹ Lagen (2016:1145) om offentlig upphandling.

Utvärdering av anbud

- 16 kap. LOU - Utvärdering av anbud och tilldelning av kontrakt
 - 1 § - Ekonomiskt mest fördelaktiga anbudet: 1) bästa förhållandet mellan pris och kvalitet, 2) kostnad, eller 3) pris.
 - 4 § - Livscykelkostnader
 - Exempel: En beställare kan utvärdera anbuden i upphandlingen utifrån t.ex. bästa förhållandet mellan pris och kvalitet. Viktningen mellan pris och kvalitet ska anges i förfrågningsunderlaget liksom hur kvalitet bedöms i upphandlingen. Bedömningen av kvalitet ska utgå från på förhand fastställda och redovisade parametrar och bör inte innehålla fler betygssteg än tre – med tydlig särskilnad för vad som ger exempelvis 1, 2 eller 3 poäng. Utvärderingsmodellen för upphandlingen måste vara transparent och resultera i att det ekonomiskt mest fördelaktiga anbudet tilldelas kontrakt. En beställare kan också utvärdera anbuden utifrån upphandlingsföremålets livscykelkostnad, vilket också kräver transparent redovisning härav i förfrågningsunderlaget.

Förfrågningsunderlaget och kravspecifikationen

Förfrågningsunderlaget bör innehålla kravspecifikation där beställaren utformat krav på upphandlingsföremålet utifrån objektiva formulerade, mätbara och kontrollerbara utifrån grundpelarna **hållbarhet**, **funktion** och **estetik**, detta utvecklas nedan.

- Krav avseende hållbarhet kan avse tryckhållfasthet, böjhållfasthet, vattenabsorption, nötningsmotstånd, frostbeständighet, mikrosprickor, vittringsbenägenhet och färgbeständighet etc.
- Krav på estetik kan avse kulör, textur, struktur, kornstorlek, färgvariation och ytbearbetning etc.
- Krav på funktion kan avse form, ytbearbetning etc.

Beställaren kan i förfrågningsunderlaget föreskriva möjligheten för anbudsgivarna att i samband med tillhandahållandet av förfrågningsunderlaget begära att få ett stenprov från beställaren – som uppfyller de tekniska krav som uppställts i upphandlingen - tillskickat sig för bedömningen av kravspecifikationen, i synnerhet krav avseende estetik. Beställaren måste i dessa fall särskilda beakta att likabehandlingsprincipen upprätthålls och tillhandahålla likvärdiga stenprover till samtliga de anbudsgivare som efterfrågar sådant i upphandlingen.

För att bedöma huruvida anbudsgivaren uppfyller kraven på upphandlingsföremålet, i synnerhet avseende estetik, kan beställaren i förfrågningsunderlaget också begära att anbudsgivarna i samband med anbudsingivning ska tillhandahålla prov på sten som offereras. Att tillhandahålla stenprov i anbudet ska i sådana fall utformas som ett obligatoriskt krav i upphandlingen.

Likvärdighetsbedömning

Endast i undantagsfall, om upphandlingsföremålet inte kan beskrivas tillräckligt tydligt, får hänvisning till *typ* av sten eller *ursprung* göras följt av orden "*eller likvärdigt*". Bedömningen om likvärdig sten aktualiseras om en hänvisning till t.ex. *typ* av sten eller *ursprung* gjorts och ska då ske utifrån de krav som uppställts i Upphandlingen. Observera att likvärdighetsbedömningen inte får avse några andra krav eller bedömningsgrunder än de som har föreskrivits i upphandlingen.

Anbudsgranskning och utvärdering av anbud

Om beställaren avser använda en referensgrupp där arkitekt ingår tillsammans med andra representanter för beställaren, förslagsvis upphandlaren och en tredje person, ska detta framgå i förfrågningsunderlaget liksom vad referensgruppen ska bedöma, t.ex. teknisk kravuppfyllelse och utvärdering av anbud.² Vad gäller kravuppfyllelse av t.ex. krav avseende estetik ska referensgruppen i förekommande fall bedöma inkomna stenprover – liksom övriga krav - utifrån en på förhand fastställd och i förfrågningsunderlaget redovisad bedömningskala, innehållande som utgångspunkt maximalt tre steg för att särskilja de olika bedömningsgraderna.

Det är av stor vikt att särskilja de två olika faserna i upphandlingskedet, nämligen kvalificeringsfasen respektive utvärderingsfasen. Kvalificering av *anbudsgivaren* avser 13-15 kap. i LOU och ska utvisa anbudsgivarens lämplighet, organisation och resurser, s.k. historiska fakta. Utöver kvalificering av *anbudsgivaren* ska anbudsgivarens anbud granskas och uppfyllande av de tekniska kraven (9 kap. LOU) på *upphandlingsföremålet*. Utvärdering av *anbudet* avser 16 kap. LOU och tar sikte på samt fokuserar på *prestationen*, d.v.s. det som ska offereras i anbudet.

Kontraktsvillkor

I kontraktsvillkoren bör föreskrivas att ingivet stenprov i anbudet utgör den sten som ska levereras enligt kontraktet och får inte utan beställarens föregående skriftliga godkännande bytas ut under avtalstiden. I 17 kap. LOU återfinns bestämmelser om kontraktets fullgörande som bl.a. reglerar vad som gäller vid ändringar av ingångna kontrakt och villkor som gör det möjligt att avsluta kontraktet, d.v.s. hävning.

² Visst utrymme för subjektivitet vid utvärdering av anbudens innehåll finns under förutsättning att utvärderingen av anbudet sker till förfrågningsunderlagets fastställda kriterier etc., se Kammarrättens i Stockholm mål nr 8289-15. Se även EU-domstolens mål C-6/15 *TNS Dimarso* där motsvarande frihet vid bedömning av anbudet kan utläsas, under förutsättning att tilldelningskriterierna i förfrågningsunderlaget följs.